

Perły

W MALARSTWIE HOLENDERSKIM JOHANNESA VERMEERA

*„Kiedy się ogląda jego obrazy, czas się zatrzymuje.
Wchodzi się w jakiś rodzaj medytacji.”
dr Bożena Fabiani*

Jan Vermeer van Delft

(1632-1675) niderlandzki malarz

- Jan Vermeer van Delft, znany szerzej jako Johannes Vermeer, urodził się w październiku 1632 roku w holenderskim mieście Delft.
- Niewiele wiadomo o jego młodości. Pewne jest, że w domu rodzinnym miał kontakt z wieloma dziełami sztuki i ludźmi zajmującymi się handlem nimi.
- W 1653 r. wstąpił do Gildii św. Łukasza w Delfcie. Bractwo wymagało sześćoletniej praktyki, więc musiał wcześniej pobierać nauki.
- Mając 21 lat poślubił, pochodzącą z zamożnej rodziny, Catharinę Bolnes.
- Prawdopodobnie miał z nią 15 dzieci.
- Vermeer był nie tylko artystą, prowadził także oberżę swojego ojca oraz zajmował się handlem dziełami sztuki.
- Zmarł nagle w wieku 43 lat pozostawiając rodzinę z wieloma długami.

Detal obrazu „U stręczycielki”, ok. 1656 r., domniemany autoportret Vermeera.

*„Kiedy człowiek zakosztuje piękna artystycznego, jego życie się zmienia.
Zmieniasz się, (...), kiedy zobaczysz Vermeera z bliska; (...)
i nie jesteś tym samym człowiekiem.”
Jaume Cabré, „Wyznaję”*

„Alegoria malarstwa”, ok. 1666-1668 r.

Vermeer jako artysta

- Pomimo swojego niezwykłego talentu nie został należycie doceniony, a jego dorobek artystyczny odkryto dopiero po prawie dwustu latach.
- Jan Vermeer uchodzi za jednego z najważniejszych malarzy holenderskich oraz najbardziej genialnych twórców, jacy kiedykolwiek żyli.
- W 2003 r. w Amsterdamie otworzono muzeum poświęcone jego twórczości.

*„(...) holenderskie obrazy nie są jedynie prostymi portretami życia codziennego, ale pierwotnie miały mieć charakter aluzyjny, alegoryczny lub emblematyczny.”
Ivan C. Karp*

„Koncert”, 1663 r.

Malarstwo według Vermeera

- Jan Vermeer to autor głównie scen rodzajowych, które ukazują codzienne życie średnio zamożnych mieszkańców holenderskich miast.
- Pojawiały się także inne obrazy (pejzaże, malarstwo historyczne) dziś także uważane za wybitne.
- Malował niewiele, przypisywane jest mu autorstwo 34 obrazów. perły pojawiają się na 18 jego dziełach.

„Vermeer nazywany jest (...) enigmatycznym artystą, który ukrywa się za swoimi dziełami. Uważam, że jest wręcz przeciwnie. Vermeer ma wiele do powiedzenia i robi to elokwentnie. (...)”
Robert D. Huert

Malarstwo według Vermeera

- Często motywem na płótnach jest kompozycja z oknem umieszczonym z jednej strony pomieszczenia i rzucającym światło na znajdującą się po przeciwnej stronie postać.
- Przedstawiał on zwłaszcza kobiety, które zajęte były codziennymi czynnościami.

„Sznur pereł”, ok. 1662–1665 r.

„(...) malarz musiał posłużyć się za wzór prawdziwej nuty (instrumentu) i że gdyby mieć ją pod ręką, byłby w stanie ją rozpoznać.”
Louis Peter Grijp

Perty w czasach Vermeera

- W XVI i XVII wieku kwitł handel perłami, co nie zmienia faktu, że były one dobrem luksusowym. Były bardzo modne wśród dobrze usytuowanych dam.
- Perła jest symbolem dwuznacznym. Reprezentuje piękno i trwałość, doskonałość, a z drugiej strony może być też przypisywana kobiecie nieskromnej, nierządnej.
- W „Słowniku mitów i tradycji kultury” mowa jest o perle symbolizującej czystość, zdrowie, wiarę, wiedzę tajemną, poświęcenie i łzy.

„Dziewczyna siedząca przy klawesynie”, ok. 1674–1675 r.

„Kobiety na jego obrazach są... jakby w pułapce jego świata.
Musisz uważać, by się w nim nie zgubić.”
Tracy Chevalier, *Dziewczyna z perłą*

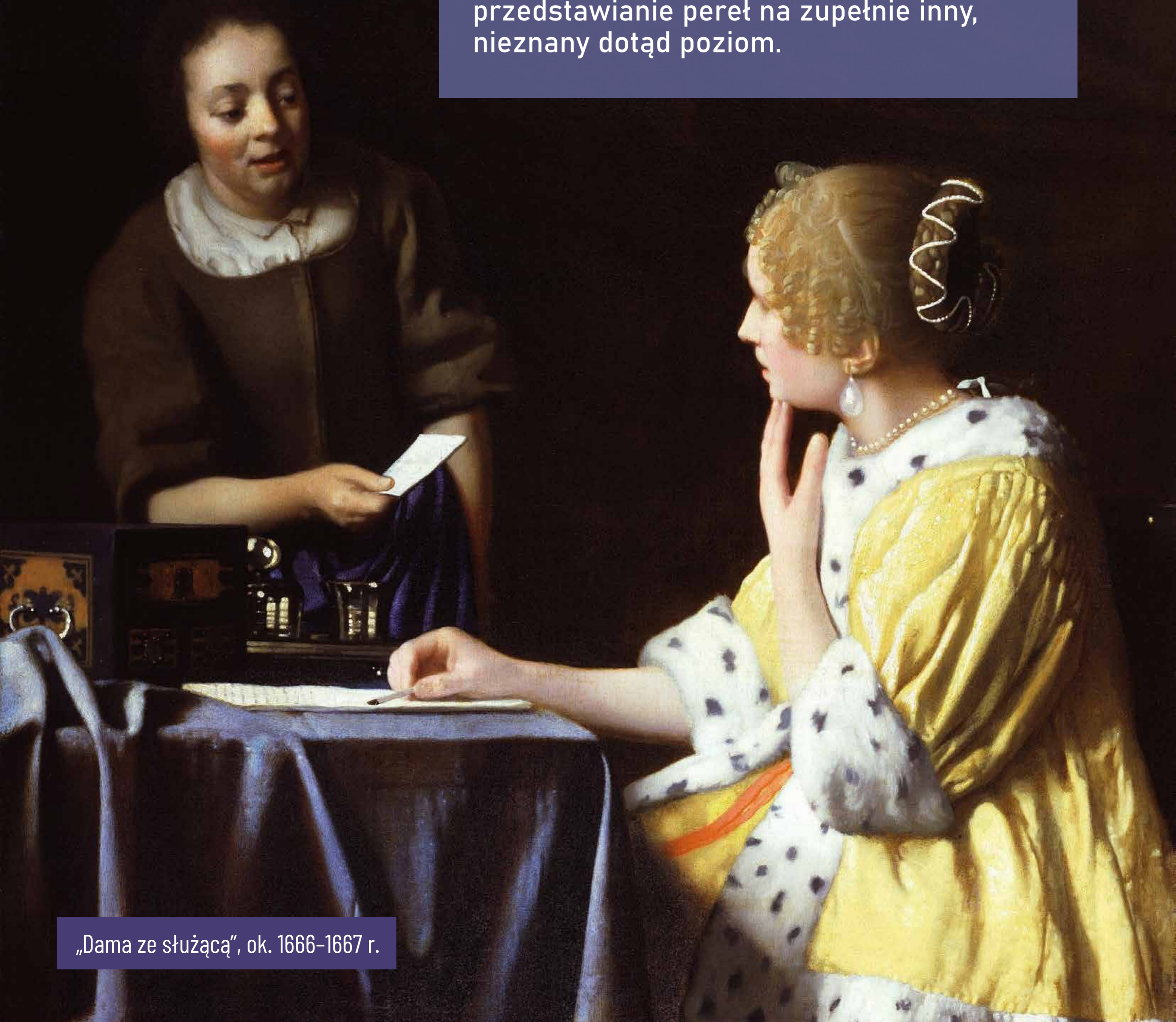
Perty w czasach Vermeera

- Metoda wydobycia peret była niezwykle pracochłonna i mało efektywna – często na tysiąc ostryg przypadła jedynie jedna wartościowa perła. Naszyjnik z dwudziestu peret musiał kosztować fortunę.
- Vermeer, choć był utalentowanym artystą, stworzył niewiele dzieł, co stanowiło wyzwanie w utrzymaniu licznej rodziny. Pomimo dobrze sytuowanej rodziny Catherine Bolnes, trudno jest przypuszczać, że perłowe naszyjniki i kolczyki widoczne na jego obrazach należały do jego żony. Być może modelki Vermeera nosiły biżuterię imitującą perty.

*„Świat, jakiego doświadcza większość z nas (...) jest światem otwartym i przejrzystym, (...) Dla tych, którzy żyli w XVII wieku, świat był jednak bardziej niebezpiecznym miejscem, a to, co oddawał w ręce nielicznych, wymykało się z rąk wielu.”
O Vermeerze Timothy Brook*

Perty w czasach Vermeera

- Wplatanie kamieni szlachetnych do kompozycji malarskich stanowiło doskonały pretekst do ukazania technicznych możliwości mistrzów malarstwa.
- Malarstwo Johanna Vermeera wyniosło przedstawianie peret na zupełnie inny, nieznan dotąd poziom.

„Dama ze służącą”, ok. 1666–1667 r.

„Obraz to wszystko, co stanowi tylko odbicie rzeczywistości.”
Tracy Chevalier, *Dziewczyna z perłą*

Perty w malarstwie Vermeera

- Jan Vermeer to malarz perfekcionista tworzący z wielką dbałością o detale.
- Rzetelnie przedstawiał faktury materiałów, kamieni szlachetnych a zwłaszcza perel.
- Fascynację Vermeera widać w oddaniu namacalności perły oraz podkreśleniu jej kolorów poprzez światło. To właśnie w tych subtelnych detalach ujawnia się niezrównany talent artysty.

„Służąca śpiąca przy stole”, ok. 1657 r.

„Podziwiam (...) zdolność Vermeera do przedstawiania intymności klasy średniej, wspólnej dla innych holenderskich malarzy, począwszy od Rembrandta, ale której żadna inna szkoła malarska nie potrafiła przedstawić.”

Lorenzo Renzi

Perty w malarstwie Vermeera

- Perty na jego obrazach zdobią uszy i szyję postaci, pozornie niedbale zwisają z delikatnych szkatulek na biżuterię, czasem swobodnie układają się na płótnie stołu. Vermeer zgrabnie manipuluje tymi mikroskopijnymi elementami, tworząc wrażenie ich niemal fizycznej obecności.
- Niezwykłe jest, że wybrane przez niego kompozycje, ustawienia postaci oraz tematy malowideł zdają się służyć jednemu celowi – ukazaniu nieopisanego **piękna peret**.

„Pisząca list”, ok. 1671 r.

„On również był miłośnikiem zalet rzeczy: bladych, świetlistych kolorów ręcznie zanurzonej szyby, kobiecej jedwabnej marynarki z futrzanym wykończeniem, szorstkiemu meszkowi ręcznie tkanego tureckiego dywanu, ręcznie rysowanej mapy ściennej.”

Susan Vreeland

Perty w malarstwie Vermeera

- Artysta osiągał efekty poprzez zróżnicowane pociągnięcia pędzla, zmienną grubość nakładanej farby oraz różne wielkości malarskich plam.
- Elementy te zawsze harmonizowały z używanymi materiałami, co pozwalało na precyzyjne dopasowanie tonacji kolorystycznych do kompozycji.

„Kobieta z lutnią”, ok. 1662–1663 r.

*„Nieco ograniczona twórczość Vermeera (...) postrzegana jest jako wynik powolnego, skrupulatnego i żmudnego procesu malowania.”
Jørgen Wadum*

„Kobieta stojąca przy klawesynie”, ok. 1670 r.

Perty w malarstwie Vermeera

- W każdym dziele Vermeera zauważalny jest staranny zabieg wydobywania jasności i blasku perty z cienia.
- Artysta nie tylko uwzględniał detale perty, ale także doskonale zrozumiał, jak wprowadzić światło i cień, aby maksymalnie podkreślić ich piękno.
- Jego techniki malarskie służyły nie tylko przedstawieniu perty jako przedmiotu, lecz także podkreśleniu ich subtelności, wyjątkowego blasku oraz połysku.

„Ludzie [...] przychodzą go zobaczyć,
ponieważ [choć] raz w życiu
widzieli Vermeera i ten obraz utkwił im w pamięci.
Kiedy widzisz Vermeera, nigdy go nie zapominasz.”
Arthur Wheelock

Perty w malarstwie Vermeera

- „Dziewczyna grająca na gitarze” – naszyjnik z peret ukazany jest jako półkolisty pas półprzezroczystej bieli z nieprzezroczystymi białymi kropkami, których rozmiar zwiększał się i zmniejszał w miarę podążania za konturem szyi. Połysk farby łąpie światło w świetle widza, przywołując blask peret w słońcu.

„Dziewczyna grająca na gitarze”, ok. 1671–1672 r.

„Dziewczyna z perłą” (...) Jego celem jest raczej ukazanie wartości tonalnych, wskazanie subtelnej iluzji przestrzennej i istotne uchwycenie charyzmatycznej intymności między dziewczyną a widzem.”
Jørgen Wadum

„Dziewczyna z perłą” nazywana holenderską „Moną Lisą”

- Obraz „Dziewczyna z perłą” Vermeera pochodzi z 1665 roku i jest uznawany za jedno z jego najbardziej fascynujących dzieł.
- Wykorzystywana przez artystę technika sfumato, czyli delikatne rozmycie konturów, tworzy subtelność i piękno przedstawionej postaci.
- Czerń tła, wtopiona głęboko w obraz, podkreśla jasność profilu dziewczyny, dzięki niemalże mięsistej, namacalnej czerni.
- Rozkład światła i cienia, wpływa na potęgę wizualnego przekazu obrazu, ukrywając i uwypuklając różne elementy kompozycji.
- Obraz stanowi techniczny popis Vermeera, szczególnie widoczny w przedstawieniu perły.
- Mistrzowsko oddana obłóć twarzy dziewczyny koresponduje z kulistością perły, a refleks światła w klejnocie powtarza błysk wilgotnych ust.
- Artysta użył minimalnej liczby białych i szarych pociągnięć pędzla, aby podkreślić kształt i blask perły.
- Zmysłowo potraktowana niewinność widoczna jest w subtelnych gestach i wyrazie twarzy postaci, co dodaje dziełu dodatkowej warstwy emocjonalnej.

„Dziewczyna z perłą”, ok. 1665–1666 r.

„Czułam się tak, jakbym patrzyła na jasną gwiazdę.
Tylko kiedy widziałam ją kątem oka, mogłam dostrzec pełnię jej blasku.”
Tracy Chevalier, *Dziewczyna z perłą*

„Dziewczyna z perłą” książka i film

- W 2003 roku powstał film „Dziewczyna z perłą” będący adaptacją bestsellerowej powieści Tracy Chevalier inspirowanej historią obrazu.
- Reżyserem filmu jest Peter Webber, a główne role w nim zagraли Scarlett Johansson i Colin Firth.
- Film zdobył wiele prestiżowych nagród i nominacji.
- Tracy Chevalier w swojej powieści „Dziewczyna z perłą” z 1999 r. spleta prawdziwe wydarzenia z życia malarza z fikcyjnymi, a wymyślona przez nią postać młodej służącej, która została muzą Vermeera, jest równie tajemnicza, jak kobieta z obrazu.

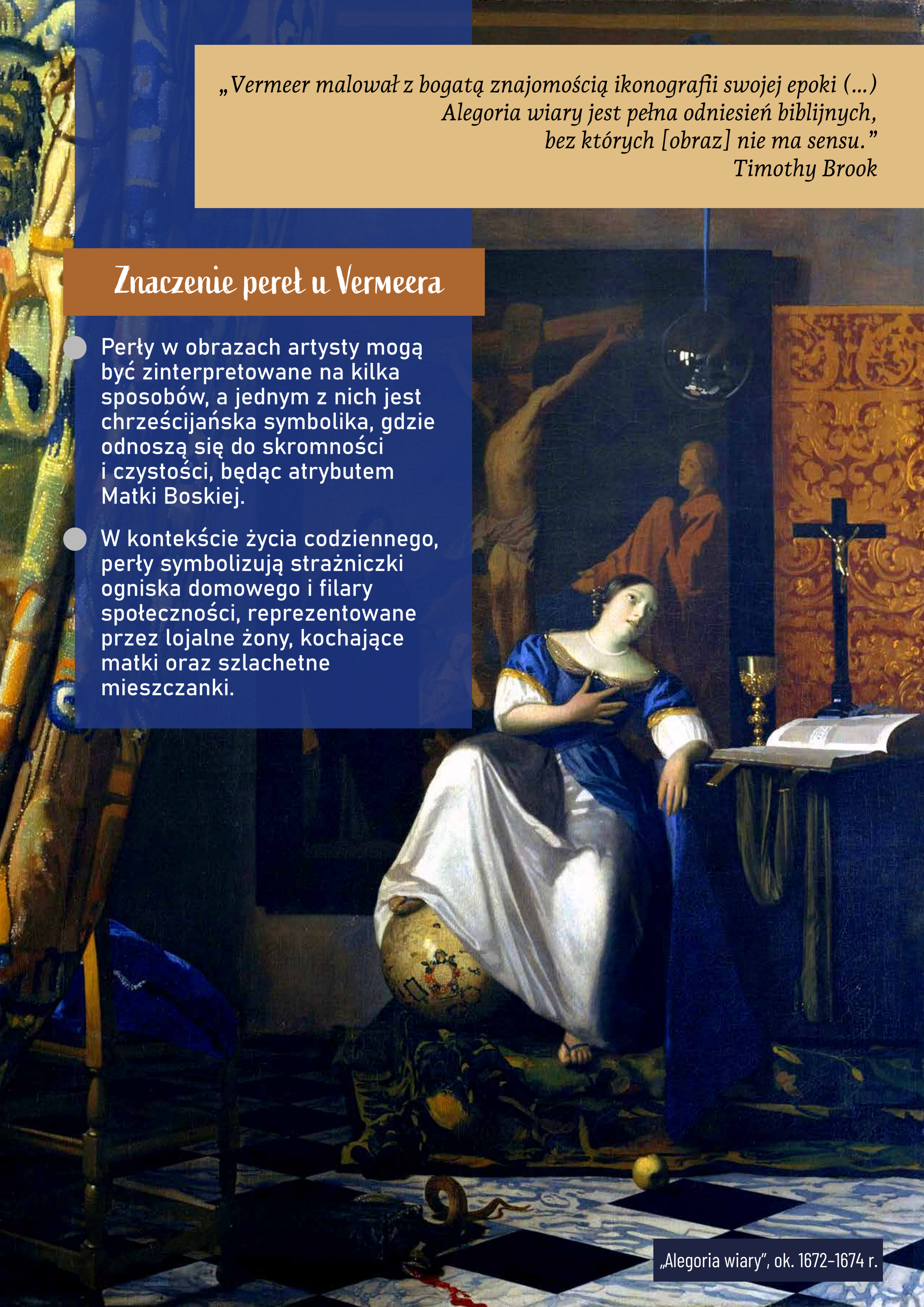

Kadr z filmu „Dziewczyna z perłą”

„Vermeer malował z bogatą znajomością ikonografii swojej epoki (...) Alegoria wiary jest pełna odniesień biblijnych, bez których [obraz] nie ma sensu.”
Timothy Brook

Znaczenie peret u Vermeera

- Perły w obrazach artysty mogą być zinterpretowane na kilka sposobów, a jednym z nich jest chrześcijańska symbolika, gdzie odnoszą się do skromności i czystości, będąc atrybutem Matki Boskiej.
- W kontekście życia codziennego, perły symbolizują strażniczki ogniska domowego i filary społeczności, reprezentowane przez lojalne żony, kochające matki oraz szlachetne mieszczańki.

„Alegoria wiary”, ok. 1672–1674 r.

*„(...) wiele obrazów Vermeera uderza w oczy [to jak są] niezwykle wyważone i harmonijne (...).”
Paul Taylor*

Znaczenie perel u Vermeera

- W dziele „Kobieta trzymającej wagę” perły leżą niedbale na stole obok złotych monet, co odnosi się do motywu vanitas, podkreślając przemijalność dóbr ziemskich.
- Perły Vermeera są również pięknymi klejnotami, które świadczą o bogactwie, statusie i dobrym guście, zarówno jako element stroju, jak i część wyposażenia mieszczańskiego domu.

„Ważąca perły”, ok. 1662–1665 r.